

ERDÉLYI KÉPEK

VÁLOGATÁS

A

BÖHM-GYŰJTEMÉNYBŐL

Bár a modern, a XX. századi erdélyi művészet kialakulása a folyamatos fejlődés eredménye volt, ebben az evolúciós értékgyarapodásban akadtak kiemelkedő szerepet játszó helyszínek és esemény-folyamok. Ezek sorából említést elsősorban az 1896-ban alapított nagybányai művésztelep és festőiskola érdemel. Az Északi-Kárpátok festői környezetében meghúzódó kis bányaváros, Nagybánya, a századfordulón jó hírnévnek és közmegebecsülésnek örvendő művészeti központ volt, ahova a világ minden tájáról özönlöttek a tanulni vágyó diákok, a festészet hagyományos vagy modern törekvéseit képviselő alkotók. Alapítói, eredetileg a festőiskolát azzal a szándékkal hívták életre, hogy a francia Jules Bastien-Lepage fémjelezte naturalizmus szellemében megújítsák az akadémizmus béklyójától szabadulni képtelen magyar festészetet és kineveljenek egy olyan festőnemzedéket, amely képes lesz arra, hogy beteljesítse, keresztülvigye e reformtörekvéseket. Néhány év múltán azonban Nagybányán felütötték fejüket a tanárok közötti ellentétek, illetve a Párizst megjárt fiataloknak köszönhetően a művésztelepre lassan beszivárogtak a haladó művészeti mozgalmak vívmányai, ami további nézetkülönbségeket szültek a városban. Az alapítókat követő második, majd harmadik nagybányai művészgenerációk így már nem egy célt szolgáltak, hanem két, egymástól határozottan elkülönülő, a konzervatív naturalizmust és a dr. Josef Böhm-kollekcióban gazdagon és árnyaltan reprezentált fauve-kubista-expresszionista (Ziffer Sándor, Perrott Csaba Vilmos, Ferenczy Noémi, Nagy Oszkár, Jándi Dávid, Klein József, Pittner Olivér) irányzatot képviseltek.

Nagybánya mellett, a XX. század elején, Erdély Délkeleti részén, Brassóban is összekovácsolódott egy olyan rendkívül elhivatott és aktív művészgárda (Hans Mattis Teutsch, Hans Eder, Henri Nouveau, Fritz Kimm), amely rövid időn belül a régió élvonalába emelte a város képzőművészetét. A nagyrészt Németországban és Párizsban tanult brassói német művé-

szek, akik közül többen jelentős nemzetközi karriert is befutottak, azzal vívták ki a kortársak és az utókor megebecsülését, hogy döntő szerepet vállaltak a legújabb, az avantgárd művészeti törekvések – ezek közül is elsősorban a német kultúrbázisból kinőtt expresszionizmus – meghonosításában Erdély földjén.

Az első világháború után és az ezt lezáró békekötések nyomán Erdély területe átkerült a román királyság fennhatósága alá. Ez a nagy horderejű történelmi változás alapjaiban érintette e terület kissebbségi sorba kényszerült művészeit, akik a kezdeti sokk okozta letargia után megpróbálták alkalmazkodni az új körülményekhez. A 20-as évektől a súlyos krízis jeleit mutató nagybányai művésztelep vezető helyét az erdélyi művészetben Kolozsvár vette át. Ide koncentráldott, itt találtak befogadó közeget e régió nem csupán magyar, de román képzőművészei is. Ettől az időszaktól Kolozsvár lett a színhelye a jelentős kiállításoknak, itt nyílt meg 1925-ben Erdély első hivatalos, intézményszerű keretű művészképzője, a Szépművészeti Iskola is. A 20-as évektől tehát Kolozsváron kialakult egy viszonylag fiatal festőkből, szobrászokból, grafikusokból álló (a Böhm-gyűjteményben Szolnay Sándor, Nagy István, Tasso Marchini, Fülöp Antal Andor, Nagy Albert, Incze János, Gy. Szabó Béla képviselte) művész-közösség, amelynek jellemzője egyrészt, hogy megjárva a nagybányai és külföldi festőiskolákat tovább vitte az erdélyi hagyományos naturalista-természetelvű festészetet, másrészt, hogy ezt a hagyományt újabb és újabb, egyéni fogantatású elemekkel, látásmóddal gazdagította.

A második világháború után Románia és benne Erdély képzőművészeti életére is rányomta bélyegét a hatalmi szóval ráerőszakolt szocialista realizmus, amely hosszú évtizedekre megfékezte, visszavetette a kreatív alkotó munka egészét. A dermedtségéből az ébredés jelei a 60-as 70-es években mutatkoztak meg először, amikor a diktatórikus politikai kényszerek lazulásával a fiatal művészeknek lehetőségük nyílt arra, hogy

apró lépések megtételével ismét kapcsolatot keresse a világ haladó szellemi áramlataival. Az elvazosság vagy a hasonló, rokon törekvések égisze alatt az ország különböző vidékein, városaiban megjelentek és helyet követeltek maguknak a kor művészeti szemléletével összhangban álló és ezt képviselő csoportok, alkotóközösség. A szabadabb és megengedőbb légkörben ugyanakkor megszorodott azoknak a művészeknek a száma is, akik egyéni fejlődési útjukat követve jutottak el a modern, posztavantgárd képzőművészeti kísérletekig. Ezek az alkotói kísérletek széles skálán mozogtak és a 60-as 70-es és 80-as évek haladó nemzetközi festői, szobrászati törekvésekkel voltak szinkronban. Erdélyben ekkor életerős és sajátos, specifikus szellemi, képzőművészeti arculatot, profilt maguknak megteremtő alkotói központok alakultak ki Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Kolozsváron, Brassóban és Temesváron. Miközben Marosvásárhelyen például, az ott megtelepedett fiatal művészek elsősorban a természet és képzőművészet viszonyának új, korszerű formáit kutatták, keresték land art fogantatású akciókkal, heppeningekkel, az erős ipari háttérrel rendelkező Temesváron – nem utolsósorban éppen a kiállításban is helyet kapott Ingo Glass munkásságának köszönhetően – az újkonstruktivizmus, a szerkezetes kép- és szoborkonstruktív törekvések nyertek létjogosultságot. Kolozsváron az ifjú és feltörekvő művészgárda, a város képzőművészetének hagyományaiból kiindulva és ezt tovább építve próbált a kor követelményeivel összhangban álló művészetet teremteni, ki-munkálni, a szomszédos Nagyváradon pedig Jovián György, Jakobovits Miklós és társaik a figurális festészet irányából merészkedtek idővel az expresszionista mélységű, nem egyszer társadalomkritikai művészet területére.